

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

102. – *Ίστορία* 7, 69.2, 71.2-6, 75

Η τελευταία πράξη του δράματος

Τον Ιούλιο τον 413 π.Χ. και ενώ οι αθηναϊκές δυνάμεις είχαν συμπληρώσει δύο και πλέον χρόνια στη Σικελία, χωρίς να έχουν επιτύχει τον στόχο τους, φθάνουν στη Σικελία ισχυρές ενισχύσεις υπό τους Αθηναίους στρατηγούς Δημοσθένη και Ευρυμέδοντα. Παρά τις ενισχύσεις, η κατάσταση είναι τέτοια, ώστε, περίπου ένα μήνα αργότερα, οι Αθηναίοι στρατηγοί, για να αποφύγουν τα χειρότερα, αποφασίζουν την αποχώρηση των αθηναϊκών δυνάμεων. Μεσολαβεί μια έκλειψη της σελήνης και ο δεισιδαίμων Νικίας αναβάλλει την αναχώρηση, έως ότου περάσουν τρεις φορές εννέα ημέρες, όπως συνιστούσαν οι μάντιες.

Στο διάστημα αυτό οι Συρακούσιοι καταφέρνουν να πετύχουν μια νίκη εναντίον των Αθηναίων στο λιμάνι των Συρακουσών και, με αναπτερωμένο ηθικό, θεωρούν ότι ήρθε η ώρα για την τελική αναμέτρηση. Για το λόγο αυτό αποφασίζουν να κλείσουν την είσοδο του Μεγάλου Λιμένα των Συρακουσών, όπου βρίσκεται και ο αθηναϊκός στόλος, ώστε οι Αθηναίοι να μην έχουν δυνατότητα διαφυγής.

Οι Αθηναίοι, από την πλευρά τους, αναδιπλώνονται στην ξηρά, οικοδομώντας ένα αισθητά μικρότερο τείχος, ανασυντάσσουν τις χερσαίες

δυνάμεις, επανδρώνουν με τις "πλεονάζουσες" δυνάμεις τα πλοία και είναι έτοιμοι να ναυμαχήσουν. Την ύστατη στιγμή ο Νικίας, ο οποίος είχε ήδη προηγουμένως μιλήσει στους στρατιώτες, κάνει δραματική έκκληση, απευθυνόμενος ονομαστικά σε κάθε τριήραρχο.

Στις περικοπές που ανθολογούνται περιλαμβάνεται η έκκληση του Νικία, η περιγραφή της πιο κρίσιμης φάσης της ναυμαχίας και η συγκλονιστική στιγμή της αποχώρησης του αποδεκατισμένου αθηναϊκού στρατού.

Πριν από 165 χρόνια, ο ιστορικός Macaulay, αναφερόμενος στο έβδομο βιβλίο του Θουκυδίδη, έγραφε σε επιστολή του: «Σας διαβεβαιώ ότι δεν υπάρχει στον κόσμο πεζό κείμενο, ούτε ο *Περί του στεφάνου*, που να το εκτιμώ τόσο όσο το έβδομο βιβλίο του Θουκυδίδη. Είναι το αποκορύφωμα της ανθρωπίνης τέχνης.»

Αν η κρίση αυτή ισχύει για το έβδομο βιβλίο γενικά, ισχύει, πιστεύουμε, κατά μείζονα λόγο για τα αποσπάσματα που ακολουθούν.

[69] Ο Νικίας, εξ άλλου, τον οποίον η κατάσταση των πραγμάτων ετρόμαζε και ο οποίος έβλεπε πόσον μεγάλος και πόσον επικείμενος ήτο ο κίνδυνος [2] (καθόσον τα πλοία από στιγμής εις στιγμήν έμελλαν να εκκινήσουν) εδοκίμασε ό,τι συνήθως δοκιμάζουν οι άνθρωποι εις τας παραμονάς δυσκόλων αγώνων. Ενόμισε, δηλαδή, ότι αι ετοιμασίαι των όλαι ήσαν ατελείς εισέτι, και αι προς τον στρατόν παραινήσεις του όχι ακόμη επαρκείς. Διά τούτο, προσφωνών ένα έκαστον από τους τριηράρχους όχι μόνον με το όνομά του, αλλά και με το όνομα του πατρός του και της φυλής του, απήτει, από εκείνους, οι οποίοι είχαν οπωσδήποτε διακριθή δι' ανδραγαθίαν, να μη προδώσουν αυτήν, και από εκείνους, των οποίων οι πρόγονοι ήσαν επιφανείς, να μη αμαυρώσουν την κληρονομικήν των δόξαν. Υπενθύμιζε συγχρόνως εις αυτούς ότι ήσαν πολίται της πλέον ελευθέρας πατρίδος και ότι ο ιδιωτικός βίος εκάστου ήτο εξησφαλισμένος εντός αυτής από πάσαν έξωθεν επέμβασιν. Προσέθεσεν ακόμη όσα όμοια περίπου εκάστοτε λέγουν οι άνθρωποι εις τοιαύτας περιστάσεις, επικαλούμενοι το καθήκον προς τας γυναίκας και τα τέκνα και τους πατρίους θεούς, καθόσον, κρίνοντες αυτά χρήσιμα εις την παρούσαν φοβεράν στιγμήν, τα επικαλούνται, χωρίς ν' αποτρέπονται εκ του φόβου μήπως θεωρηθούν λέγοντες τετριμμένα πράγματα.

.....

[71] Επειδή όλες των τας ελπίδας οι Αθηναίοι είχαν αναθέσει εις τον στόλον, ο φόβος των περί του μέλλοντος ήτο μεγαλύτερος παρά ποτε άλλοτε, και επειδή αι τύχαι της ναυμαχίας ενηλλάσσοντο, το αυτό κατ' ανάγκην συνέβαινε και εις τας περί αυτής εντυπώσεις των εκ της ξηράς.

[3] Διότι, ευρισκόμενοι παρά πολύ πλησίον των γινομένων, και κοιτάζοντες προς διάφορα σημεία έκαστος, οσάκις μερικοί ήθελαν ίδει πουθενά τους ιδικούς των επικρατούντας, ανελάμβαναν θάρρος και ήρχιζαν απευθύνοντες επικλήσεις προς τους θεούς, όπως μη τους ματαιώσουν την ελπίδα της αισίας παλινοστήσεώς των.

Άλλοι πάλιν, βλέποντες εις άλλο σημείον της ναυμαχίας ηττωμένους τους ιδικούς των, εξέφεραν κραυγάς και ολοφυρμούς, ενώ συγχρόνως η θέα των γινομένων κατέβαλλε το φρόνημά των περισσότερον από το των μαχομένων. Και πάλιν άλλοι, των οποίων το βλέμμα προσηλώνετο εις σημείον, όπου η ναυμαχία ήτο αμφίρροπος, ευρίσκοντο εις χειροτέραν από τους άλλους αγωνίαν διά το επί μακρόν αναποφάσιστον της πάλης, αντικατοπτρίζοντες εις αυτάς ταύτας τας περιδεείς κινήσεις του σώματός των, τας κινήσεις και εναλλαγάς των αισθημάτων των, διότι ανά πάσαν στιγμήν είχαν το αίσθημα ότι ή παρά τριχά θα σωθούν ή παρά τριχά θα χαθούν. [4] Και εφόσον η νίκη ήτον αναποφάσιστος ημπορούσε κανείς εις ένα και τον αυτόν στρατόν, τον Αθηναϊκόν, ν' ακούση συγχρόνως όλα, ολοφυρμούς, αλαλαγμούς, «νικώμεν», «χανόμεθα» και κάθε άλλο είδος κραυγών, αι οποίαι δεν ημπορούν να λείψουν από το μέσον πολυαρίθμου στρατού, ευρισκομένου εις μεγάλον κίνδυνον.

[5] Ανάλογος ήτο και η αγωνία των επιβαινόντων του στόλου Αθηναίων, μέχρις ότου τέλος, μετά πάλην, επί μακρόν παραταθείσαν, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί των εξηνάγκασαν τους Αθηναίους εις υποχώρησιν, και μη δίδοντες εις αυτούς ούτε στιγμήν ν' ανασάνουν, τους κατεδίωξαν θριαμβευτικώς μέχρι της παραλίας, παροτρυνόμενοι αμοιβαίως διά μεγάλων κραυγών.

.....

[75] Την μεθεπομένην της ναυμαχίας, όταν ο Νικίας και ο Δημοσθένης εθεώρησαν ότι αι ετοιμασίαι είχαν συμπληρωθή, ο στρατός εξεκίνησε τέλος. [2] Η κατάσταση των Αθηναίων ήτον αληθώς τρομερά, όχι μόνον από της απόψεως ότι απήρχοντο, αφού είχαν χάσει ολόκληρον τον στόλον των, και αντί των μεγάλων ελπίδων, με τας οποίας είχαν έλθει, δεν υπελείποντο εις αυτούς παρά κίνδυνοι μόνον διά το κράτος των και τους εαυτούς των, αλλά και δι' όσα έτυχε ν' αντιληφθή έκαστος κατά την εγκατάλειψιν του στρατοπέδου, οδυνηρά διά τους οφθαλμούς και του

σώματος και της ψυχής. [3] Διότι επειδή οι νεκροί έμεναν άταφοι, οσάκις κανείς ήθελεν ίδει επί του εδάφους το πτώμα κανενός εκ των ιδικών του, εβυθίζετο εις λύπην, ανάμικτον με φόβον, ενώ οι ασθενείς και τραυματαί, οι οποίοι εγκατελείποντο ζώντες, ήσαν διά τους ζώντας πολύ μεγαλυτέρα αιτία λύπης ή οι αποθανόντες και ήσαν δυστυχέστεροι από τους πεσόντας. [4] Διότι διά των ικεσιών και των θρήνων, εις τους οποίους κατέφευγαν, έφεραν τους απερχομένους εις φοβεράν αμηχανίαν. Εζήτουν να τους πάρουν μαζί τους και εκάλουν ονομαστί κάθε φίλον και συγγενή που έβλεπαν. Εκρεμνώντο επάνω εις τους συντρόφους των του καταυλισμού, την στιγμήν που εκείνοι έφευγαν και τους ηκολούθουν εφόσον ημπορούσαν, όταν δ' αι σωματικά και αι ψυχικά δυνάμεις των τους επρόδιδαν, απεσπώντο, εκφέροντες επικλήσεις προς τους θεούς και οιμωγάς, μόλις ακουόμενας πλέον.

Ως εκ τούτου, ο στρατός ολόκληρος, με οφθαλμούς πλημμυρισμένους από δάκρυα και μη γνωρίζοντες τι να κάμουν, μετά δυσκολίας απεφάσιζαν να ξεκινήσουν, μολονότι επρόκειτο ν' αφήσουν χώραν εχθρικήν, και τα δεινά που είχαν ήδη υποφέρει και τα δεινά που τους επεφύλαττε το άδηλον μέλλον ήσαν τοιαύτα, οποία οσαδήποτε δάκρυα δεν ημπορούσαν ν' ανακουφίσουν. [5] Επεκράτει ωσαύτως κατήφεια και εντροπή διά την θέσιν, εις την οποίαν είχαν περιέλθει. Ενόμιζε κανείς, τώνοντι, ότι απετέλουν ουσιαστικώς όχι στρατόν, αλλά τον διαφεύγοντα πληθυσμόν πόλεως, παραδοθείσης μετά μακράν πολιορκίαν, και μάλιστα πόλεως μεγάλης. Διότι το όλον πλήθος των συναπερχομένων δεν ήτο μικρότερον των σαράντα χιλιάδων. Και όχι μόνον οι άλλοι εβάσταζαν ό,τι καθένας ημπορούσε, αλλά και οι οπλίται και οι ιππείς, παρά την επικρατούσαν δι' αυτούς τουλάχιστον συνήθειαν, εσήκωναν οι ίδιοι τα τρόφιμά των, άλλοι μεν δι' έλλειψιν υπηρετών και άλλοι ένεκα δυσπιστίας προς αυτούς, καθ' όσον πολλοί εκ τούτων είχαν αυτομολήσει και προηγουμένως, αλλ' οι πλείστοι, αμέσως μετά την τελευταίαν ήτταν. [6] Αλλά και τα τρόφιμα αυτά ήσαν ανεπαρκή, διότι αι τροφαί του στρατοπέδου είχαν εξαντληθή. Και η άλλη αθλιότης, μολονότι το γεγονός ό,τι όλοι εσυμμερίζοντο εξ ίσου το κακόν, έφερεν, όπως κάθε κοινή μετ' άλλων συμφορά, κάποιαν ανακούφισιν, ήτον εν τούτοις δυσβάστακτος εις την παρούσαν περίστασιν, [7] όταν ιδίως εσυλλογίζοντο από ποίαν λαμπρότητα και δόξαν των πρώτων ημερών είχαν καταλήξει εις τοιαύτην κατάπτωσιν. Καθόσον ουδέποτε, πράγματι, Ελληνικόν στρατεύμα υπέστη τοιαύτην μετάπτωσιν τύχης. Ενώ είχαν έλθει διά να υποδουλώσουν άλλους, κατήντησε να φεύγουν εκ φόβου μήπως μάλλον αυτοί αντιθέτως

υποδουλωθούν. Αντί των ευχών και των παιάνων, υπό την συνοδείαν των οποίων είχαν εκπλεύσει εκ Πειραιώς, εξεκίνουν τώρα αντιθέτως, ακούοντες λόγους δυσσιώνους. Αντί να επιβαίνουν στόλου ως ναύται, επορεύοντο ήδη πεζή, όλας των τας ελπίδας αναθέτοντες εις τους οπλίτας αντί του στόλου. Και όμως, ένεκα του μεγέθους του επικρεμαμένου ακόμη κινδύνου, όλα αυτά εφάινοντο εις αυτούς ανεκτά.

Μετάφραση Ελευθέριος Βενιζέλος

ΠΗΓΗ Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=242

Σημείωση ΑΠΑΝ: Ο Ιστότοπος που δημιούργησε το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, φιλικός στον χρήστη, αποτελεί πραγματικό θησαυρό της αρχαίας ελληνικής και νεοελληνικής γραμματείας. Πρόκειται για άρτιο επιστημονικό έργο το οποίο αναδεικνύει τις άπειρες δυνατότητες που προσφέρει η ψηφιακή τεχνολογία. Επιπλέον, διαθέτει εξαιρετικά προγράμματα για εκπαιδευτικούς και εμπλουτίζεται συνέχεια, παρά τις δυσχέρειες των καιρών.

Η μόνη αντίρρηση αφορά στην παντελή απουσία της βυζαντινής γραμματείας. Να περιλαμβάνεται άραγε στα μελλοντικά σχέδια; Μακάρι.